

ULOGA BIHAĆKE KOMUNE U OBRANI GRANICE*

Neven Budak

O počecima bihaćkog naselja danas znamo vrlo malo, ili gotovo ništa, pa ipak, nema sumnje da ih valja tražiti u onom istom vremenu kolonizacije u kojemu nastaju i gradovi u Slavoniji. Prema jednoj nepotvrđenoj vijesti u kronici Ivana Tomašića, Bihać se prvi put spominje 1205.¹ Početke organizacije komune, međutim, prvi put jasno datira privilegij što ga je gradu 1262. dodijelila kraljica Marija.² Tom je prilikom strateški i ekonomski izuzetno važnom naselju odobrila slobode koje su imali građani Gradeca i ostali hospiti s ove strane Drave: pravo izbora suca i župnika, slobodu seljenja i oporučivanja, porezne olakšice.³ Štoviše, građani su u potpunosti izuzeti od banske jurisdikcije, a nisu mu bili dužni davati niti ikakvu zalazninu. Dakako, kraljica im je dodijelila i zemljište. Oprost od carina otkriva nam posredno trgovački doseg grada: njegovi stanovnici ne moraju plaćati tribute u punom iznosu ni u kojem mjestu, i to prema povlasticama koje im je kralj, prema riječima kraljice, već odavno dao. Kada je Ladislav 1279. potvrđivao gradske privilegije, naglasio je kako nitko između Drave i mora ne smije zahtijevati nikakvih podavanja od Biščana, što znači da je čitavo to područje ulazilo u djelokrug njihova poslovanja.⁴ Pozivanje na neki raniji, nesačuvani Belin privilegij, osnažuje naše povjerenje u Tomašićev navod o postojanju naselja početkom stoljeća.

Svakako, ovako važne povlastice bile su u velikoj mjeri posljedica izuzetno povoljnog položaja naselja na putu iz Panonske nizine prema moru, odnosno na samoj granici hrvatsko-dalmatinskog i slavonskog geoprivrednog

---

* Ovaj je tekst napisan kao referat za skup »Vojne krajine u jugoslovenskim zemljama u novom veku do Karlovačkog mira 1699. godine«, što je održan u Beogradu 1986. Kako referati do danas nisu tiskani, ponudio sam tekst uredništvu Historijskog zbornika.

¹ Prema: Radoslav Lopašić, *Bihać i bihaćka krajina*, Zagreb 1943, 43.

² L. Thallóczy — S. Horváth, *Codex diplomaticus partium regno Hungariae adnexarum. Comitatum Dubicza, Orbász et Szana*, Budapest 1912 (dalje: CD DOS), 8. Na postojanje ovog privilegija prvi je u našoj literaturi upozorio M. Ančić u tekstu: *Bihać, slobodna kraljevska varoš*, *Istorijski zbornik Instituta za istoriju u Banjaluci* IV 1983, gdje je izvršio i njegovu detaljnu analizu. O Bihaću u 14. i početkom 15. st. pisao je isti autor u članku: *Bihaćki kraj od 1262. do početka 15. st.*, *Glasnik arhiva i Društva arhivskih radnika BiH*, XXV/1988, 193—230.

³ O gradskim privilegijima u Slavoniji vidi: N. Klaić, *Prilog pitanju postanka slavonskih varoši*, *Zbornik radova Filozofskog fakulteta III*, Zagreb 1955.

⁴ CD DOS, 21.

područja. Kroz Bihać je vodio i put za Bosnu, a već je i letimičan pogled na kartu dovoljan da se stekne određeni pojam o veličini područja koje je grad čvršće ili slabije vezao uza se. U izravnom posjedu grada nije se nalazilo veliko zemljište, ali su stoga prva privilegirana naselja, k tome znatno manjeg značenja, na sjeveru tek Perna i Petrinja, dok na jugu, s izuzetkom priobalnih gradova, naselja takvog tipa nema. Ekonomski je stoga Bihać za hrvatsko zaleđe predstavljao centralno mjesto prvog reda.

Dok se u privilegiju iz 1262. za oznaku naselja još koriste termini *castrum* i *villa*, građani se već 1271. nazivaju *tota communitas*,⁵ a 1345. Ludovik u potvrdi povlastica rabi izraz *civitas*.⁶ Za ilustraciju razvoja komunalnog uređenja važna je isprava izdana u Bihaću 1488.⁷ Dok sam tekst nije za ovu svrhu zanimljiv (radi se o opravdanju nečije odsutnosti s ročišta), potpisi nam otkrivaju mnogo toga. Uz župnika, kao prvopotpisanog, tu su još i potpisi suca, drugog suca, podsuca, dvojice prisežnika^{7a} i notara koji je i sastavio ispravu. Općinsko je uređenje dakle gotovo u potpunosti izgrađeno po uzoru na ono u slavonskim gradovima. Nekoliko godina prije pada Bihaća javlja se uz suca i gradonačelnik, *Bürgermeister*, što bi moglo govoriti o daljnjoj izgradnji općine na sličan način kao u njemačkim i austrijskim gradovima.⁸

Odnos vladara prema Bihaću nije se razlikovao od odnosa prema drugim gradovima, što znači da se u vrijeme Žigmunda počeo kvariti.⁹ Već 1387. oduzeo je od kraljevskog bihačkog posjeda, iako ne i izravno od grada, neka sela, da bi ih poklonio sinu kneza Novaka od Ostrovice,¹⁰ a 1411. prvi je put založio grad zajedno s važnim utvrdama Sokolom i Ripčem Stjepanu i Pavlu Čuporu za 6000 florena.¹¹ Dvadeset godina kasnije založio ga je Frankapanima za 28000, pa opet za 14000 florena.¹² Napokon ga je 1434. poklonio Stje-

⁵ Lopašić, Bihać..., 234.

⁶ CD DOS, 33.

⁷ Isto, 337—339.

^{7a} Prisežnici se prvi put spominju 1442. V. Lopašić, Bihać..., 239.

⁸ Innerösterreichischer Hofkriegsrat, Protokoli (fond Ratnog arhiva u Beču), Croatica, knj. III, g. 1587, X. mjesec, str. 165 (dalje: IH). O ulozi gradonačelnika (Bürgermeister) vidi: H. Knittler, La città austriaca nel Basso Medioevo: costituzione e struttura sociale, con particolare riguardo alla problematica «nobiltà cittadina e borghesia», u: Aristocrazia cittadina e ceti popolari nel tardo Medioevo in Italia e in Germania, a cura di Reinhard Elze e Gina Fasoli, Bologna 1984, 278—279.

⁹ J. Szűcs, Das Städtewesen in Ungarn im 15—17. Jahrhundert, u: La renaissance et la réformation en Pologne et en Hongrie, Studia historica Academiae Scientiarum Hungaricae, sv. 53, Budapest 1963, 97—164; E. Mályusz, Die Zentralisierungsbestrebungen König Sigismunds in Ungarn, Etudes historiques, Budapest 1960, 317—358; A. Kubinyi, Zur Frage der Vertretung der Städte im ungarischen Reichstag bis 1526, u: Städte und Ständestaat, Berlin 1980; Ančić, Bihaćki kraj..., 201—203.

¹⁰ CD DOS, 112—113.

¹¹ Isto, 321—322.

¹² L. Thallóczy — S. Barabas, Codex diplomaticus comitum de Frangepanibus, Budapest 1910, 231, 235.

panu Frankapanu, ostavši tako definitivno bez najjačeg kraljevskog uporišta u Hrvatskoj.¹³ Komunalni razvoj, međutim, nije bio prekinut ni tada.

Pred kraj stoljeća situacija u kojoj se Bihać nalazio nije sasvim jasna. Izvori kojima zasad raspoložemo dopuštaju nam uglavnom samo pretpostavke, a ne i zaključke. Tako je moguće da je već Matija Korvin u kaštelu imao svoju posadu,¹⁴ jer 1494—95. Vladislav II daje novac za otkup bihačkog kaštelana.¹⁵ Izgleda ipak da su Frankapani u svojem posjedu zadržali sam grad, koji im je kralj oduzeo pošto su pristali uz Ferdinanda, ali im ga je nakon ugovora o nasljeđivanju 1491. ponovno vratio.¹⁶ Oskudni izvorni podaci ne opovrgavaju, ali i ne potvrđuju postojanje ovakvog dvovlašća, koje je teoretski bilo moguće. U svakom slučaju, grad (s utvrdom?) nasljeđuje Beatrica Frankapan, a preko nje Ivaniš Korvin i Juraj Brandenburški. 1509. grad dolazi u ruke Andrije Bota, koji njime, čini se, ne upravlja kao ban u kraljevo, nego u svoje ime.¹⁷ Tri godine kasnije Bot umire, a njegova udovica predaje grad novom banu Emeriku Perenju.¹⁸ Perenj je pokazivao dosta interesa za obranu grada, pružajući sucu i građanima novčanu pomoć, kao što je i franjevcima dao 100 florena za gradnju samostana čija je zgrada, zasigurno, trebala poslužiti i za učvršćivanje zidina.¹⁹ U banovo ime gradom je upravljao kapetan Juraj Stražemanski, pa se u literaturi može naići na tvrdnju da je tada osnovana i Bihačka kapetanija,²⁰ no njene prave početke morat ćemo potražiti tek u godini 1527. Naime, s turskim osvajanjima hrvatskih zemalja, granica se sve više približavala području koje je ekonomski i vojno gravitiralo Bihaću. Sve češće turski napadi ugrožavaju sam grad, i sve češće se u njegovoj okolini okuplja vojska za obranu. Stoga nije pretjerao Nicolas zu Salm kada je u svom pismu Ferdinandu 23. VI. 1522. napisao »daz Wihitsch und Kruppa dieser (Steyer und Krain), auch Krabaten, und Windischen land slussl und pass sein...« (da su Bihać i Krupa ključ i prolaz ovih zemalja — Štajerske i Kranjske — kao i Hrvatske i Slavonije).²¹ Sam Ferdinand očito je shvaćao važnost Bihaća, jer ga je nastojao na svaki način dobiti u svoje ruke. Već u veljači 1527, pri zaključivanju ugovora s banom Franjom Batthyaniem o uvjetima pod kojima će ga ovaj služiti daljnja tri mjeseca, Ferdinand se obavezao poslati u grad posadu i oružje.²² No, Ivan Svetački, koji je grad držao u banovo ime, ali kojega izvori nazivaju i vlasnikom Bihaća, nije htio pustiti u grad kraljeve vojnike,²³ te je napokon Ferdinand bio ponukan zatražiti od

¹³ Lopašić, Bihać..., 48.

¹⁴ Isto, 56.

¹⁵ L. Thallóczy — S. Horváth, *Codex diplomaticus partium regno Hungariae adnexarum. Banatus, castrum et oppidum Jajcza*, Budapest 1915.

¹⁶ Lopašić, Bihać..., 48.

¹⁷ Isto, 49.

¹⁸ Isto.

¹⁹ CD DOS, 350—353.

²⁰ V. Klaić, *Povijest Hrvata*, knj. V, Zagreb 1973, 24.

²¹ L. Thallóczy — A. Hodinka, *Codex diplomaticus partium regno Hungariae adnexarum. A Horvát véghelyek oklevéltára. I kötet, 1490—1527*, Budapest 1903, 157.

²² Isto, 607.

²³ Isto, 621—622.

hrvatskih staleža da se grad u potpunosti prepusti kralju, ukoliko žele da ga utvrde.²⁴ U Bihaću je tako definitivno osigurana kraljevska vlast, čime je omogućeno i ustaljenje, ako ne i organiziranje kapetanije. Isprva je kapetan, koji je upravljao i Ripčem i Kamengradom, bio podređen senjskom kapetanu, ali se kasnije osamostalio.²⁵ S vremenom se povećao broj utvrda pod njegovim zapovjedništvom, tako da ih je 1576. bilo 25 raznog značenja.²⁶ To je ujedno bila i najviša točka razvoja kapetanije. Turska su je osvajanja tri godine kasnije svela na samo tri utvrde izvan grada: Ripač, Sokol i Izačić.²⁷ Ostalo je bilo ili osvojeno, ili uklopljeno u Slunjsku kapetaniju.

Bihać je odabran kao središte kapetanije kako zbog svog izuzetno dobrog položaja tako i zbog relativno velikog broja svojih stanovnika. Lopašić na temelju navedenih izvora tvrdi da je u gradu pred njegov pad bilo 5000 ljudi, što bi moglo biti točno, jer zapovjednik krajine u travnju 1592. izvještava da u gradu živi 4000 stanovnika čemu treba pribrojiti i vojnu posadu.²⁸ Ona je mogla brojiti 300—400 vojnika, sudeći prema podacima iz 1577, kada su u utvrdi smještena 284 vojnika.²⁹ Iz ovih brojki jasno proizlazi da je obrana bihačkog područja počivala u prvom redu na građanima koji su mogli dati i preko tisuću branitelja, dok je čitava Hrvatska krajina 1577. imala 2750 vojnika.³⁰ Iz istih je razloga, smatram, drugo najvažnije uporište na krajini tada bio Steničnjak, vjerojatno najveća vlastelinska varoš u tadašnjoj Hrvatskoj.³¹ Uostalom, da je sudjelovanje građana u obrani bilo presudno, vidi se i iz same činjenice da je posljednji bihački kapetan Lamberg bio prisiljen na predaju u trenutku kada je općinska uprava odlučila prekinuti otpor.

Osim ljudstva, općina je, sa zemljištem koje joj je pripadalo, mogla osigurati i namirnice za prehranu posade. Prilično je teško rekonstruirati proizvodnju hrane u bihačkoj okolini, jer su podaci rijetki i neusporedivi, ali nekim brojkama ipak raspolažemo. Tako su npr. posjedi koji su pripadali Sokolu 1520. davali 80 quarta žita za desetinu, a 1548. 89 quanti.³² Proizvodnja se, dakle, povećala, iako bismo morali očekivati upravo suprotno. No, isto-

²⁴ Lopašić, Bihać ..., 57.

²⁵ Isto, 58.

²⁶ Isto, 60.

²⁷ Isto.

²⁸ IH V, 1592, IV, 100. Lopašić, Bihać ..., 78.

²⁹ Lopašić, Spomenici hrvatske krajine, knj. I, Zagreb 1884, 37.

³⁰ Isto.

³¹ Arhiv Hrvatske, Zbirka mikrofilmova: 15/11 M — Urbaria et conscriptiones, MODL 37007, str. 249 i dalje: urbar Steničnjaka iz 1519. U trgovištu živi u to vrijeme preko 115 poreznih obveznika, kojima valja pribrojiti i stanovništvo u neposrednoj blizini naselja. U već navedenom izvještaju štajerskih, koruških i kranjskih staleža iz 1577, predlaže se da vrhovni zapovjednik krajine bude u Zagrebu, a podzapovjednici, odnosno zapovjednici hrvatske ili slavonske krajine, da borave u Steničnjaku, odnosno Križevcima. (Lopašić, Spomenici hrvatske krajine, 38).

³² Arhiv Hrvatske, Mikrofilmovi, 15/11 M, MODL 38644; Hofkammerarchiv u Beču, Ungarische Hoffinanz, Rote 2, fol. 126—135.

dobno, u vezi s Kacijanerovom vojnom 1526, izvještava se da je kraj oko Bihaća pust, da je hrane malo i da je skupa.³³ Protokoli ratnog vijeća puni su zahtjeva za slanjem provijanta. Grad se svakako nalazio u teškoj situaciji, opkoljen gotovo sa svih strana turskim posjedima, tako da su se poljski radovi mogli obavljati samo pod nadzorom vojske.³⁴ Tako se 1587. predlaže podizanje čardaka na Pokoju, čime bi se uštedjelo 100 guldena godišnje za hranu, jer bi proizvodnja porasla. Također bi se na obližnjim gorskim vrhovima (Klokočkoj glavi, Vražjem vrtlu, Željeznoj glavi i Šiški) morale postaviti straže, s time da bi se troškovi za njih, u visini od 35 florena, pokrili povećanom proizvodnjom hrane.³⁵ Bez tih straža građani nisu mogli sigurno odlaziti ni do svojih posjeda kod Zavale (oko 6 km od Bihaća), pa već i iz tog podatka možemo zaključiti da je turska opasnost u drugoj polovici 16. st. doista gotovo sasvim sputala bilo kakvu djelatnost građana. Sela se u okolici napuštaju, što naravno dovodi do još većeg zapostavljanja zemljoradnje, pa oficiri na krajini ističu potrebu poduzimanja određenih mjera kako bi se neka od tih sela ponovno napučila. Tako Juraj Feurer, časnik u Karlovcu, predlaže da se ponovno naseli popaljeno selo Golubić ispod Ripča, jer su otamo Bišćani dobivali najviše žita, vina, mlijeka i drva.³⁶ Slično u spomenutom izvještaju zahtijeva i Langenmantl.

Unatoč tome što nam sačuvani podaci ne dopuštaju zaključiti drugačije nego da je Bihać osamdesetih godina bio u teškoj situaciji, poneke su vijesti iz tog vremena ipak kontradiktorne: 1584. kapetan izvještava o gladi u Bihaću, ali i o tome da građani imaju hrane, no ne žele je dati bez novaca.³⁷ Istodobno se, međutim, nalaže intendanturi da u Bihać pošalje hrane za 3000 guldena, te da se ta hrana podijeli i građanima. U gradu je ipak bilo moguće, čak i dvije godine pred njegov pad, stvoriti zalihe hrane: građani su tada posudili vojnoj posadi 138,5 quarta ječma.³⁸

Osim žitarica, važan je izvor hrane za grad ranije predstavljalo stočarstvo. Građani su stokom i trgovali, ali su im smetnje činili okolni plemići, kao npr. Kobasići, koji im otimaju zemlju potrebnu za ispašu.³⁹ Iako naročityh podataka o tome nema, jasno je da je smanjenje zemljoradnje pratilo, sigurno i u većoj mjeri, smanjenje stočarstva. Sve to je smanjivalo otporne mogućnosti komune, a onda i same vojne posade.

Važna je obaveza građana u obrani grada bila i održavanje zidina, za što su dobivali novčanu pomoć. Kako su utvrde bile potrebne njima samima, to su ih održavali i kada obećani novac ne bi u potpunosti bio isplaćen. Ubrzo je, međutim, i to postalo teško izvedivo, jer se zbog turske opasnosti građani nisu usudili odlaziti u šumu po drva bez kojih nisu mogli vršiti

³³ Thallóczy — Hodinka, 525.

³⁴ IH III, 1584, VI, 83.

³⁵ Lopašić, Spomenici hrvatske krajine, 148, 152 (izvještaj oficira Langenmantla).

³⁶ Isto, 138 (izvještaj od 1. VII. 1586).

³⁷ IH III, 1584, VI, 82'.

³⁸ IH IV, 1590, I, 1'.

³⁹ Lopašić, Bihać ..., 55.

nikakve popravke. Ne jednom se dogodilo da su Turci drvosječe odveli u ropstvo.⁴⁰

Prirodno je da se grad poput Bihaća mogao razvijati samo zahvaljujući trgovini i čvrstoj povezanosti s okolinom. Trgovačke veze počinju pucati u prvoj polovici 16. st., a očito je da sasvim prestaju u drugoj, kada se grad poput otoka našao usred turskog mora. U uvjetima kada se dobavljanje hrane iz Karlovca pretvorilo u pothvat nepredvidive konačnice, samo su izuzetno odvažni trgovci mogli odrediti Bihać kao cilj svoga puta. Osim toga, potražnja u gradu sigurno nije bila u skladu s platežnim mogućnostima građana. Jedini izvor njihovih novčanih prihoda bila je vojna posada kojoj su prodavali rakiju i iskvarenu hranu, od koje su vojnici, kako se žalio njihov kapetan, često pobolijevali.⁴¹ Osim toga, događalo se da ne prime plaću i po četrdeset mjeseci, pa se i na njima teško mogla ostvariti neka zarada. U što se pretvorila bihaćka trgovina najbolje nam slika spor građana s kapetanom 1587: Biščani su se, između ostalog, žalili da im kapetan uskraćuje pravo prvokupa zaplijenjene stoke, na što je ovaj odvratio da to čini stoga što su građani tako kupljenu stoku prodavali vojnicima po dvostrukoj cijeni.⁴² Jedinu vijest o trgovcima koji bi dolazili u Bihać predstavlja podatak o Dubovčanima koji uz najveću opasnost dopremaju u grad rakiju i vino.⁴³ Grad, čijoj je trgovini tri stoljeća ranije bila namijenjena sjajna budućnost, pretvorio se u osiromašeno tržište alkoholom, pokvarenom hranom, tkaninama ukradenima od vojske.⁴⁴ Uz ljude propadale su i zgrade. Udari gromova prouzročili su 1578. veliki požar od kojega su stradale crkve i samostani, koji su još 1586. bili bez krova. Iz grada bježi svatko tko može: redovnici, vojnici, građani. 1577/78. odselilo se navodno 2000—3000 ljudi, što je svakako pretjerano, ali dobro ilustrira psihozu zadnjih godina.⁴⁵ Svakako je, s druge strane, depopulacija bila ublažavana pristizanjem izbjeglica koje su napuštale svoja sela u gradskoj okolini.

Icnako loše stanje bilo je pogoršavano nepovjerenjem kapetana i vojnih vlasti u građane. Ideje o predaji grada počele su se javljati već četrdesetih godina, u doba kada su njegovi stanovnici možda još smatrali da bi dobrovoljnim uklapanjem u turski teritorij mogli ublažiti ekonomske nedaće stalnog rata.⁴⁶ Kasnije, međutim, kada je grad ekonomski već propao, sve više se razmišlja o njegovu napuštanju. O tome pišu i građani i vojna uprava.⁴⁷ Krizne 1578. čak se pomišlja na to da se građani isele, a da se na njihovo mjesto dovede novo, pouzdanije stanovništvo koje bi obrađivalo zemlju.⁴⁸

⁴⁰ IH IV, 1589, XII, 156; 1590, XII, 215'; Da bi pomogle građanima u nabavi drva, vojne vlasti određuju u prosincu 1591. da se gradu pošalje u pomoć 200 seljaka koji bi sudjelovali u sječi (IH IV, 1591, XII, 255').

⁴¹ Lopašić, Spomenici hrvatske krajine, 151.

⁴² Isto.

⁴³ Isto, 149—150.

⁴⁴ O žalbama na trgovinu koja se odvija prilikom vojnih transporta piše u protokolima često (npr. IH I, 1578, V, 54').

⁴⁵ Lopašić, Bihać..., 73.

⁴⁶ Lopašić, Bihać..., 65.

⁴⁷ Npr. Lopašić, Bihać..., 70—71; IH V, 1592, II, 22.

⁴⁸ IH I, 1578, V, 16'.

Kako su za održanje grada kranjski staleži bili naposljetku zainteresirani od njegovih stanovnika, to na račun potonjih često padaju optužbe o šurovanju s Turcima, zbog čega povremeno dolazi i do sukoba građana s vojnicima. 1582. gradski je sudac čak bačen u tamnicu.⁴⁹ Gradski kapetani stoga traže da se svakako pojača njemačka posada u koju su imali više povjerenja, iako su i plaćenici često znali bježati, pogotovo kada dulje vrijeme nisu primili plaću.⁵⁰

Uloga koju je Bihać odigrao na hrvatskoj granici kroz čitavo je 16. st. bila izuzetno značajna. Grad je odista bio »ključ i prolaz Hrvatske«, ali je to u prvom redu mogao zahvaliti svojim građanima, njihovoj brojnosti i zainteresiranosti za njegovo održanje. S vremenom, gubitkom trgovačke i prometne funkcije, zasigurno i slabljenjem obrta, o kojima, nažalost, malo toga znamo, Bihać se pretvorio u veliko selo. Zadržao je upravne i vizualne forme grada, ali je svoje funkcije pretvorio u agrarne. Kada građani ni njih nisu mogli više obavljati, izgubili su želju da brane nešto što zapravo nije više ni postojalo, i grad se predao.

Zusammenfassung

DIE ROLLE DER GEMEINDE BIHAĆ IN DER VERTEIDIGUNG DER MILITÄRGRENZE

Bihać wird als städtische Siedlung bereits im 13. Jh. urkundlich erwähnt wie auch die meisten Städte in Kroatien und Slawonien. Im Jahr 1262 wird ihm von der Königin Maria ein Privileg verliehen, wodurch eine raschere Entwicklung der Stadt einsetzte, die allerdings auch der ausnehmend günstigen strategischen und Verkehrslage zu verdanken ist.

Unter der Herrschaft des Königs Siegmund wurde 1411 die Stadt an Privatpersonen verpfändet, zuerst an die Familie Čupor, später auch an die Frankapanen, an die die Stadt 1434 schließlich auch verkauft wurde. Während der Herrschaft von Mathias Corvinus kommt das Kastell wieder in die Hände des Königs zurück, während die Siedlung auch weiterhin im Besitz der Familie Frankapan bleibt. 1512 übernimmt der Banus Emmerik Perenj im Namen des Königs die Stadt aus den Händen der Witwe des Banus Andreas Bota. An Ferdinand wird die Stadt endgültig von den Ständen übergeben, so daß anzunehmen ist, daß zu der Zeit das Kapitanat (die Kapitanerie) von Bihać gegründet wurde.

Im Jahre 1576 waren dem Kapitanat 25 Festungen unterstellt, während es drei Jahre später nur noch drei waren: Ripač, Sokol und Izačić. Alle anderen waren von den Türken entweder erobert oder zerstört worden, einige waren jedoch dem neugegründeten Kapitanat von Slunj unterstellt worden.

Kurz vor der Eroberung der Stadt gab es in ihr etwa 5000 Menschen (in einem Bericht aus dem Jahr 1592 werden 4.000 Zivilisten erwähnt, dazu sind aber noch 300—400 Soldaten zuzuzählen). Die Verteidigung der Stadt lag also in den

⁴⁹ IH II, 1582, XI, 140'.

⁵⁰ IH IV, 1591, I, 1—2.

Händen der Einwohner, die ziemlich zahlreich waren. (Zum Vergleich: der gesamte kroatische Teil der Militärgrenze zählte im Jahr 1577 2.750 Soldaten).

Die Gemeinde mußte nicht nur die Verteidiger sondern auch das Militär verpflegen. Über die Lebensmittelproduktion sind einige wenige Angaben aus dem Verzeichnis der Zehenten aus den Jahren 1520 und 1548 zu entnehmen. Wegen der Türkengefahr hat sich der Radius, innerhalb dessen sich die Einwohner im Jahr 1587 frei bewegen konnten, auf nur 6 km um die Stadt herum vermindert, weshalb viele Dörfer und bebautes Agrarland aufgegeben werden mußten. Es scheint jedoch, daß es sogar unter solchen Bedingungen den Einwohnern gelungen war, einige Nahrungsmittelreserven zu schaffen, aber sie verkauften sie nur ungern ans Militär, das demzufolge oft gezwungen war zu hungern.

Die Bürger von Bihać mußten auch die Arbeiten an der Instandhaltung der Stadtmauern übernehmen, woran sie natürlich großes Interesse hatten. Mit der Zeit wurde aber auch diese Aufgabe erschwert, weil es sehr gefährlich war, in den Wald zu gehen, um Holz zu fällen.

Der Handel, von dem anzunehmen ist, daß er der Stadt große Einnahmen brachte, wurde völlig unterbunden, als Bihać in der zweiten Hälfte des 16. Jhs. ganz von türkischem Territorium eingeschlossen wurde.

In dieser Notlage und Armut, in der sie sich befanden, gerieten die Bürger und das Militär immer öfter aneinander. Bereits in den 40-er Jahren kam die Idee auf, die Stadt an die Türken zu übergeben, was auch später noch erwähnt werden sollte, so daß 1578 die Militärmacht erzwang, unzuverlässige Bürger aus der Stadt auszuweisen und sie durch neuzugezogene Einwohner zu ersetzen, die willens wären, auch die Äcker direkt an der Grenze zu bearbeiten.

Der langandauernde Widerstand gegen die Türken war anfangs der großen Zahl der Einwohner sowie ihrem Willen, sich zu verteidigen, zu verdanken. Mit der Zeit jedoch, als die wirtschaftlichen Funktionen immer geringer wurden, verwandelte sich Bihać in eine Ackerbürgerstadt. Als es dann aber unmöglich wurde, auch die Äcker in unmittelbarer Nähe der Stadt zu bearbeiten, verloren die Bürger das Interesse an der Verteidigung, und die Stadt übergab sich im Jahre 1592.

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

IZDAVAČ: Savez povijesnih društava Hrvatske

REDAKCIJSKI ODBOR

Mirjana GROSS, Zagreb
Ivan KAMPUŠ, Zagreb
Tomislav RAUKAR, Zagreb
Petar STRČIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Ivan KAMPUŠ

LEKTOR I KOREKTOR

Branko ERDELJAC

Adresa uredništva:

Savez povijesnih društava Hrvatske
Zagreb, Filozofski fakultet, Ul. Đure Salaja 3

Narudžbe šalјite na adresu:

Savez povijesnih društava Hrvatske, Zagreb, Krčka 1

Cijena ovog broja iznosi 50 d

Izdavanje časopisa sufinancira

Samoupravna interesna zajednica za znanstveni rad SRH